

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

УДК 343.102:159.947.2

В. М. Бараняк

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету “Львівська політехніка”,
канд. хім. наук, доц.,
доц. кафедри кримінального права і процесу

ЩОДО УЧАСТІ СПЕЦІАЛІСТА В ОСВІДУВАННІ ПІДОЗРЮВАНОГО У НЕЗАКОННОМУ ПОВОДЖЕННІ З ВОГНЕПАЛЬНОЮ ЗБРОЄЮ ТА ВИБУХОВИМИ ПРИСТРОЯМИ

© Бараняк В. М., 2014

Розглянуто питання щодо участі спеціалістів з різних галузей знань в освідуванні підозрюваного у незаконному поводженні з вогнепальною зброєю та вибуховими пристроями, що сприятиме повнішому та всебічнішому отриманню доказової інформації під час розслідування злочинів. Чинне кримінально-процесуальне законодавство визначає участь в освідуванні судово-медичного експерта або лікаря.

Ключові слова: освідчення, спеціаліст, вогнепальна зброя, вибухові пристрої, незаконне поводження.

В. М. Бараняк

ОТНОСИТЕЛЬНО УЧАСТИЯ СПЕЦИАЛИСТА В ОСВИДЕТЕЛЬСТВОВАНИИ ПОДОЗРЕВАЕМОГО В НЕЗАКОННОМ ОБРАЩЕНИИ С ОГНЕСТРЕЛЬНЫМ ОРУЖИЕМ И ВЗРЫВНЫМИ УСТРОЙСТВАМИ

Рассмотрен вопрос относительно участия специалистов из разных областей знаний в освидетельствовании подозреваемого в незаконном обращении с огнестрельным оружием и взрывными устройствами, что будет способствовать более полному и всестороннему получению доказательственной информации во время расследования преступлений. Действующее криминально-процесуальное законодательство определяет участие в освидетельствовании при необходимости судебно-медицинского эксперта или врача.

Ключевые слова: освидетельствование, специалист, огнестрельное оружие, взрывные устройства, незаконное обращение.

V. M. Baranyak

IN RELATION TO PARTICIPATING OF SPECIALIST IN REVIEW OF LIVING MAN SUSPECTED OF THE ILLEGAL HANDLING A FIREARM AND EXPLOSIVE DEVICES

A question is considered in relation to participation of specialists from the different areas of knowledge in review of living man suspected of the illegal handling a firearm and explosive devices, that will assist more complete and all-round receipt of evidential information during investigation of crimes. A current criminal process legislation determines participating in review of living man, at a necessity, medico-legal expert or doctor.

Key words: review of living man, specialist, a firearm, explosive devices, illegal handling.

Постановка проблеми. Сьогодні у практичній діяльності правоохоронних органів під час розслідування кримінальних правопорушень, які посягають на життя та здоров'я особи або на її статеvu свободу і статеvu недоторканість, нерідко виникають питання, пов'язані із проведенням освідування осіб (наприклад, потерпілих, підозрюваних, свідків, обвинувачуваних).

Необхідність у проведенні освідування виникає, зокрема, під час затримання органом дізнання підозрюваного у вчиненні злочину. Одним з випадків затримання особи є наявність сукупності очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події, які вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин.

На факт незаконного поводження з вогнепальною зброєю та вибуховими пристроями, а також застосування зброї цією особою вказують такі явні сліди, як сама зброя, вибуховий пристрій та засоби ініціювання вибуху, сліди у вигляді нашарувань частинок металів, іржі, мастильних матеріалів або відбитків деталей зброї на одязі і тілі особи, сліди пострілу (кіптява, опалення волокон тканини одягу, опіки частин тіла тощо).

У тих випадках, коли на момент огляду (обшуку) у підозрюваного не виявлено зброї чи вибухового пристрою, слідчому, з метою виявлення явних, а особливо латентних слідів їх носіння чи застосування, необхідно провести освідування із залученням спеціаліста. Проте, згідно зі ст. 241 КПК України, освідування здійснюється, за необхідності, за участю судово-медичного експерта або лікаря, а отже, участь будь-якого іншого спеціаліста не передбачена.

Мета роботи – проаналізувати чинне кримінально-процесуальне законодавство щодо питань, пов'язаних із процесуальними та тактичними особливостями проведення освідування та участі у ньому спеціалістів різних галузей знань.

Стан дослідження. Питання стосовно дослідження тіла живої людини розглядалися у роботах таких науковців, як: А. Я. Дубинського, Є. Д. Лук'янчикова, Г. Ю. Торбіна, К. Ю. Чаплинського, Т. Н. Шамонової, С. А. Шейфера, Даниленко А.В., Савчука Т.І., Купріянової Л.С., Гусевої В.О. та ін.

Виклад основних положень. Розкриття злочинів проти життя та здоров'я особи вимагають не лише покращення роботи правоохоронних органів у протидії цим злочинам, а й суворого дотримання прав та свобод особи під час проведення досудового розслідування. Чинний Кримінальний процесуальний кодекс України (далі КПК України) вимагає істотних змін у чинному кримінальному процесуальному законодавстві, у зв'язку з чим виникає багато питань, пов'язаних із процесуальними та тактичними особливостями проведення окремих слідчих (розшукових) дій. Сьогодні у практичній діяльності правоохоронних органів під час розслідування кримінальних правопорушень, які посягають на життя та здоров'я особи або на її статеvu свободу і статеvu недоторканість, нерідко виникають питання, пов'язані із проведенням освідування осіб (наприклад, потерпілих, підозрюваних, свідків, обвинувачуваних) [1].

Питання стосовно дослідження тіла живої людини розглядалися у роботах таких науковців: А. Я. Дубинський, Є. Д. Лук'янчикова, Г. Ю. Торбіна, К. Ю. Чаплинський, Т. Н. Шамонова, С. А. Шейфер, А. В. Даниленко, Т. І. Савчук, Л. С. Купріянова, В. О. Гусева та ін.

У кримінальному законодавстві України серед злочинів, спрямованих проти життя і здоров'я особи та громадської безпеки, є незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (ст. 263 КК України) [2].

У зв'язку з цим, у практиці боротьби зі злочинністю часто виникає необхідність встановити факт незаконного носіння і зберігання вогнепальної зброї, боєприпасів та вибухових речовин. Носіння зброї даною особою може бути встановлене в ході проведення особистого обшуку, огляду речей та одягу особи, огляду трупа або освідування в порядку, передбаченому ст. 208, 237, 238, 241 КПК України [3].

Під час розкриття та розслідування злочинів однією зі слідчих дій є освідування як один із способів збирання і перевірки доказів.

Освідування – це слідча (розшукова) дія, яка полягає в огляді тіла людини для вирішення питань, що мають значення для кримінального провадження. Так, новий КПК України передбачає, що слідчий і прокурор здійснюють освідування підозрюваного, свідка чи потерпілого для виявлення на їх тілі слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет, якщо для цього не потрібно проводити судово-медичну експертизу.

Підставою для проведення освідування є наявність достатніх даних вважати, що на тілі певної особи є сліди злочину, які мають значення для встановлення істини у справі.

Слідами злочину на тілі можуть бути тілесні ушкодження, які утворилися внаслідок насильницьких дій, сліди пострілу, плями крові та виділень людського організму, спеціальні хімічні речовини тощо.

Необхідність у проведенні освідування виникає, зокрема, під час затримання органом дізнання підозрюваного у вчиненні злочину. Одним з випадків затримання особи є наявність сукупності очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події, які вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин (ст. 208 КПК України) [3].

Очевидно, що такими ознаками необхідно вважати такі, що підлягають візуальному спостереженню учасниками затримання.

На факт незаконного поводження з вогнепальною зброєю та вибуховими пристроями, а також застосування зброї цією особою вказують такі явні сліди, як сама зброя, вибуховий пристрій та засоби ініціювання вибуху, сліди у вигляді нашарувань частинок металів, іржі, мастильних матеріалів або відбитків деталей зброї на одязі і тілі особи, сліди пострілу (кіптява, опалення волокон тканини одягу, опіки частин тіла тощо).

На факт зберігання у цьому місці зброї і боєприпасів переважно вказують виявлені під час обшуку упаковка і частини боєприпасів, окремі деталі зброї, а також її відбитки у кобурі, чохлі, на одязі, на пакувальних матеріалах і у сховищах.

У тих випадках, коли на момент огляду (обшуку) у підозрюваного не виявлено зброї чи вибухового пристрою, слідчому, з метою виявлення явних, а особливо латентних слідів їх носіння чи застосування, необхідно провести освідування із залученням спеціаліста. Проте, згідно зі ст. 241 КПК України, освідування здійснюється, за участі судово-медичного експерта або лікаря, а отже, залучення будь-якого іншого спеціаліста не передбачено.

У зв'язку з тим, що початок кримінального провадження часто передує затриманню підозрюваного у вчиненні злочину, що, своєю чергою, призводить до втрати слідів злочину внаслідок їх навмисного чи ненавмисного знищення, важливо провести освідування на початковому етапі розслідування або негайно після затримання особи, що підозрюється у вчиненні злочину. Така можливість сприяла б швидкому та ефективному використанню спеціальних знань слідчим та оперативним працівником, особливо під час розкриття та розслідування терористичних актів по “гарячих слідах”, зокрема, для встановлення осіб, які зникли з місця застосування вогнепальної зброї чи вибухових пристроїв.

Під час проведення освідування підозрюваного, який спричинив тілесні ушкодження із застосуванням вогнепальної зброї, слід залучати спеціалістів у галузі судової балістики та судової хімії, які мають відповідні навички та володіють методикою роботи із спеціальними техніко-криміналістичними засобами. Оскільки під час пострілу з вогнепальної зброї відбувається викид незначної кількості порохових газів у зворотному від пострілу напрямку, на тильній частині рук та на одязі особи, яка стріляла, утворюються нашарування продуктів пострілу, а на її долоні – сліди від металевих частин зброї. Порох містить у собі велику кількість сурми та барію, які мають здатність зникати через нетривалий період часу, а тому виявляти їх сліди необхідно якнайшвидше.

Яскравим прикладом участі спеціаліста у галузі судової хімії є дослідження латентних слідів ручної вогнепальної зброї на долоні підозрюваної особи, яке дає змогу встановити факт носіння і застосування ручної вогнепальної зброї, визначити її систему, модель, а в окремих випадках її ідентифікувати [4].

Під час освідування осіб, які підозрюються у виготовленні вибухових речовин та вибухових пристроїв, про роботу, пов'язану з отриманням кустарним способом бризантних вибухових речовин

на основі забарвлених нітросполук, свідчитиме жовте (різних відтінків) забарвлення шкіри рук, які дотикалися до вибухової речовини.

Спеціальні знання в області криміналістичного дослідження слідів зброї та вибухових пристроїв за своїм змістом є різноманітними. Суб'єктами-носіями цих знань є слідчі, дізнавачі, прокурори, оперативні працівники; спеціалісти (експерти) – співробітники судово-експертних закладів та інші особи, які мають спеціальні знання в області зброї (її виготовлення, ремонту, застосування, зберігання, знищення, дослідження тощо), а також слідів її застосування (виявлення, фіксації, вилучення, дослідження та використання у кримінальному судочинстві). Водночас особи, які здійснюють досудове розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням зброї, не завжди чітко розуміють реальні можливості та форми залучення спеціалістів у цьому процесі [5].

Загалом практика показує, що розкриття та розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням вогнепальної зброї та вибухових пристроїв, характеризуються широким використанням спеціальних знань співробітників експертних закладів МВС, Мін'юсту та Міністерства охорони здоров'я України.

Висновки. Залучення спеціалістів різних галузей знань, зокрема, криміналістів до участі в освідуванні сприятиме повнішому та всебічнішому отриманню доказової інформації під час розслідування злочинів, які пов'язані із незаконним поводженням з вогнепальною зброєю та вибуховими пристроями.

1. Даниленко А. В. Деякі проблемні питання освідування осіб / А. В. Даниленко, Т. І. Савчук, Л. С. Купріянова, В. О. Гусєва // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия: Юридические науки. – 2013. – Т. 26 (65). – № 1. – С. 180–185. 2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – К.: Каннон, А.С.К., 2001. – 1104 с. 3. Кримінальний процесуальний кодекс України, закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України”: чинне законодавство з 19 листопада 2012 року: (ОФІЦ. ТЕКСТ). – К.: ПАЛИВОДА А.В., 2012. – 382 с. – (Кодекси України). 4. Бараняк В. М. Встановлення факту незаконного носіння та застосування вогнепальної зброї за її слідами на тілі підозрюваної особи / В.М. Бараняк. Криміналістичний вісник: наук.-практ. зб. / ДНДЕКЦ МВС України; КНУВС. – К.: Вид. Дім “Ін Юре”, 2008. – № 2 (10). – С. 153–156. 5. Ручкин В.А. Оружие и следы его применения. Криминалистическое учение. – М.: Юрлитинформ, 2003. – 352 с.